

Az »emberi értékek« vitték el a francia irodalmi díjakat

Kiosztották az 1961. évi francia irodalmi díjakat, mégpedig — a *Nouvelles Littéraires* szerint — a kritériumok bizonyos mértékben visszatérést jelentenek: a háború utáni pikareszk témák favorizálása és az „új francia regény” tömjénezése helyett olyan könyveket részesítettek jutalomban, amelyeknek legfőbb jellemvonásai az úgynevezett emberi értékek.

Ez a megállapítás elsősorban Jean Cau *La Pitié de Dieu* (Isten irgalma) című Goncourt-díjas regényére vonatkozik. A könyv négy halálraítéltről szól, akik egy könyörtelenül szigorú börtönben élik utolsó napjaikat. Cau leírja, hogyan akarnak úrrá lenni reménytelen, kilátástalan sorsuk fölött, pompásan elemzi, hogyan, mivel hívták ki maguk ellen a végzetet. Az *Isten irgalma* Sartre egzisztencialista regényeihez áll legközelebb, s a háború utáni francia moralista irodalom gyöngyszemei közé tartozik.

Maga az író, Jean Cau — írásának megfelelően — a társadalmi érdeklődésű értelmiségiek közé tartozik: egy ideig Jean Paul Sartre titkára és a *Les Temps modernes* című folyóirat munkatársa volt, majd a haladó szellemű, radikális *Express*hez csatlakozott, sok riportot írt, és sok interjút csinált. Első regényét — *Le Fort intérieur* (Belső erő) volt a címe — 1948-ban adta ki. Ezt követte a *Maria-Nègre*, majd a *Le Coup de barre* (Botfűtés), a *Le Tour du monde* (Utazás a világ körül) és a *Les Paroissiens* (A parókiabeliek).

Hasonló embertípushoz tartozik Roger Bordier, a Renaudot-díj nyertese. Vidéki munkáscsaládból származik, 1923-ban született. Iskolai tanulmányait korán meg kellett szakítania, hogy munkájával, keresetével segítsen családján, tudását azonban esti tanfolyamokon fejlesztette, egészítette ki. Újságíró lett, később néhány verseskötetet adott ki, s az *Arts d'aujourd'hui* című lapban több tanulmányt írt a művészetről. Első prózai írása a *La Cinquième saison* (Az ötödik évszak) című regény volt. 1960-ban jelent meg. Díjnyertes regénye, a *Les blés* (Gabonák), egy körengeteg, egy betonváros építésének története, mégis a szabad tájak utáni vágyakozás, az érzékiség, az elemi emberi törekvések uralkodnak benne.

A következő két díjazott regény tárgyköre talán nem ilyen mélyen szántó. A Fémina-díjat Henri Thomas kapta *Le Promon-*

toire (Hegygerinc) című regényéért. A könyv hőse egy entellektüel, egy műfordító. Visszavonul egy kis korzikai faluba, ahol elhagyott felesége egy hegygerincről — innen a regény címe — a tengerbe vetette magát, ő maga pedig beolvad a vidék vadonjába, fölveszi a helybeliek primitív szokásait, előítéleteiket a magáénak vallja, és elköveti bűneiket is. A bírálók hangsúlyozzák, hogy a regény hangulatát a „kellemetlenség művészete” jellemzi, annak a valószerűtlen, megokolatlan valaminek az érzése, ami részleteiben mégis „ultrareálisnak” mondható, ugyanaz a valami, ami John Perkinst is jellemezte.

Ehhez az absztrakt, megfoghatatlan irodalmi áramlathoz tartozik Philip Sollers *Le Parc* (A park) című regénye is, a Médicis-díj nyertese. Ez a fiatal — 1936-ban született — folyóiratszerkesztő (a *Tel Quel* szerkesztője) már 1958-ban magára vonta a kritika figyelmét *Une curieuse solitude* (Furcsa magány) című regényével. A *park* című könyve egy olyan ember gondolatait rögzíti, aki lakásának erkélyéről szemléli a világot. A mozgások részleteit, a változások látható megnyilvánulásait nézi — az új francia regény művelői rendkívül szívesen élnek ezzel az ábrázolási módszerrel. Sollers is közéjük tartozik, a jutalmat azonban — hangsúlyozza a kritika — nem ezért, hanem ennek ellenére kapta meg.

Kordokumentumok

Az igen tekintélyes Rowohlt Verlag három kötetben, mintegy 4 000 oldalon, bibliapapíron adja ki Kurt Tucholsky összes műveit. Hans Weigel a *Neue Deutsche Hefte* decemberi számában különleges történelmi körülményekkel indokolja, miért adják ki ilyen imponáló formában egy újságíró műveit.

— Ennek az évszázadnak a kezdete — mondja Weigel —, amikor Tucholsky írni kezdett, egy új korszak — az újságírás korának bevezetője volt. Minden vonalon — nemcsak az írott szó művelői — az új alkotók seregei vágtak neki, hogy a legszélesebb köröket hódítsák meg, s ugyanakkor lemondtak az örök értékű művek alkotásáról. A gramofon korszaka ez, amikor új lemezek jelentek meg, hogy azután letűnjenek, s átadják helyüket még újabbaknak; a rádió korszaka ez az idő, a rádióé, amely időszerű és történelmi jelentőségű híreket sugároz az éterbe, hogy ott azután elveszenek; a film kora, az új művészeté, amely mindenüvé eljut, és az egyéni alkotás megszűnik egyéni alkotás lenni, amint a filmek az elsődleges filmszínházakból a kültelki mozikba kerülnek. A gramofon, a rádió, a film, de még inkább az újságok és az újságírás korszaka volt ez az idő. Ma pedig, a második világháború után, amikor a legelemibb kulturális igények kielégültek, új életre kelnek a régi hangok, képek, mondanivalók. Hazajárnak a régi gramofonlemezekről a hajdani slágerek, kikerülnek a filmtárakból az egykori nagy filmsikerek, filmhíradók, újra fölcsendülnek a régi rádióadások hangjai, és új színeket kapnak egy eltűnt korszak publicisztikai és újságírói tettei. Ezt a sokrétű föltámadást egy valóban létező igény idézte elő: az emberek „tudni akarják, hogyan volt hajdan”, és kíváncsiságukban nem a hivatalos forrásokhoz, hanem magánokmányok felé fordulnak, márpedig Kurt Tucholsky művei okmányok, amelyek arról a korszakról adnak tanúbizonyságot, amely a század elejétől a német fasizmus győzelméig terjedt.

Összegyűjtött művei időrendi sorrendben tartalmazzák az események leírását. Tucholsky hol tárcaíróként, hol kabarészerzőként, hol meg lírai költőként, elbeszélőként, vitairóként, satirikusként, irodalmi és színházi kritikusként, hol meg politikusként jelenik meg az olvasó előtt, egyszóval egyetemes értékű tanúja egy letűnt világnak.

Tucholsky 1907-ben kezdett írni, mielőtt azonban végleg magára talált volna, kitört az első világháború, s ez döntő módon befolyásolta további magatartását. A háború harca, küzdelemre készíti, holott ellenzékiése kezdetben elsősorban irodalmi síkon nyilvánult meg. Mivel azonban nem tudott olyan következetesen küzdeni, mint mondjuk, Karl Krauss (még az államkölcson propagálása érdekében is írt verset), a háború után műhatatlan szűk-ségét érzi, hogy jóvátégyen sok mindent. Cikkezik a cenzúra ellen, bírálja az igazságszolgáltatást, a militarizmust, a dölyfös, öntelt jobboldalt és a bénává dermedt baloldalt. Mindenekelőtt azonban pacifista marad, régi vágású, rezignált forradalmár, és már 1924-ben elhagyja Németországot, hogy csak időről időre, vendégként térjen vissza, akkor is csak azért, hogy önmagát büntesse, amint Freud — aki Tucholskyhoz igen közel állt — mondaná.

Igy halt meg, emigrációban. Már 1933-ban abbahagyta az írást. Műve csonka, vádjai és elemzése is azonban korának igaz dokumentumai. Műveinek példányszáma 1945 után háromszor olyan magasra emelkedett, mint amit életében elért.

Egy csavargónő levelei

A Flammarion párizsi könyvkiadó vállalat Colette, az ismert francia író nő újabb leveleit adta ki. *Lettres à Hélène* (Levelek Hélène Picard-hoz) és *Lettres à Marguerite Moreno* (Levelek Marguerite Morenohoz) címmel már korábban is kiadták leveleit, most pedig — írja a *La Table ronde* — a *Lettres de la vagabonde* (A csavargónő levelei) című kötet hagyta el a sajtót.

A cím magára Colette-ra vonatkozik, az író nő tudvalévőleg sok éven át volt vándorszínész, s így szerzett tapasztalatai erős hatást gyakoroltak irodalmi tevékenységére. A csavargónő leveleinek nagy része George Wague-hoz szól, a nagy mimikushoz, aki Colette-et színjátszásra tanította. Az első levél kelte 1906, az utolsó pedig 1953. április 9. Colette tehát akkor sem szakította meg ezt a kapcsolatot, amikor már véglegesen az irodalom vizeire evezett.

A csavargónő levelei bizonyítják, milyen nagy mértékben szentelte magát annak idején Colette a színjátszásnak, és hogy milyen mély és tartós volt érdeklődése a színpad iránt. Amellett, hogy évekig foglalkozott színkritikák írásával — idevágó tevékenységének irodalmi bizonyítéka a *La jumelle noire* (A fekete távcsó) című gyűjtemény —, tevékenyen részt vett néhány regényének színpadi átdolgozásában is, amint kiderül Leopold Marchand-hoz, a nálánál jóval fiatalabb, tehetséges színműróhoz, a *Chéri* című híres regény átdolgozójához intézett levelekből is.

Magától értetődik, hogy a levelek sok érdekes kapcsolatra világítanak rá, közöttük olyanokra is, amelyek az írók magánéletében meglehetősen jártas francia kritikát is meglepik. A *La Table ronde* hangsúlyozza azonban, hogy a levelek mindenekelőtt „Colette élénk, tréfás szellemét tükrözik, jó (néha, de akkor is csak rövid ideig tartó rossz) hangulatait, bátorságát, amellyel az élet

nehézségeivel szembeszállt, de bizonyítékai annak is, hogy Colette stílusbeli képzelőereje helyenként egészen az akrobatikáig emelkedik. Érdekes részletek vannak ezekben a levelekben, természet-szeretetről tanúskodnak, s olyan mondatokat tartalmaznak, amelyek méltán állnák meg helyüket egy antológiában is”.

A művész élete

Egy másik író egészen másfajta leveleit olvashatjuk a *The South Atlantic Quarterly* című folyóiratban. A lap Tomas Wolfe 1922 és 1933 között írott, hűgához, Mable Wolfe Wheatonhoz intézett leveleit közli.

Mint mondtuk, ezek a levelek egészen másfajta írások. Wolfe éppen annyira tipikus jelensége az amerikai irodalomnak, mint Colette a francia írásművészetnek. Az előbbi egyedül alkotó tevékenységének élt, az 1922 és 1933 között eltelt években kizárólag a *Look Homeward, Angel* (Nézz otthonod felé, angyal) és az *Of Time and the River* (Az időről és a folyóról) című könyvei megírásának szentelte magát.

1929 januárjában írta hűgának, hogy szerződést kötött egy könyvkiadóval, amely vállalta a *Look Homeward, Angel* kiadását. Eldicsékszik vele, hogy az ügyvéd, akinek tanácsát kikérte, megdicsérte, mondván:

— Ön igen boldog lehet, fiatalember, szép szerződést kötött egy régi, köztisztelőben álló, becsületes könyvkiadó vállalattal!

Amint azonban az évek múlnak, Wolfe hangulata — nyilvánvalóan a súlyos erőfeszítések következtében — egyre romlik, kedve mind rosszabb.

„Kérlek, ügyelj magadra — írja 1932 áprilisában, hűga (és önmaga) súlyos anyagi körülményeire célozva. — Ne törődj azonban azzal, ami már elmúlt, s amin úgysem lehet segíteni. Az ilyen a feladatunk, hogy minél többet húzzunk ki abból, amink van, és hogy reménykedjünk: a jövő többet nyújt majd. Az elmúlt egy-két esztendőben arra a meggyőződésre jutottam, hogy a bajok, kellemetlenségek ellen a legjobb gyógyszer a munka, természetesen az olyan munka, amely leköti érdeklődésünket.”

Egy másik levelében, amelynek dátuma 1933. június 10., így ír:

„Néhányan, akik látták új elbeszélésem kéziratát (ez a mondat a *No Door* (Nincsen ajtó) című írásra utal), úgy vélekednek, hogy ez a legjobb írásom. Nem tudom, igazuk van-e, azzal azonban nagyon is tisztában vagyok, hogy sok verejtékembe, lelki vívódásomba került, és remélem, hogy a pénzen kívül egyéb jutalmat is kapok érte, mert a tiszteletdíj a kevésnél is kevesebb azért a munkáért, amit befektettem, meg azért az időért, amíg keresztülvergődök a lektorálás, a rövidítések, az újraírás akadályain, s mire mindez a hátam mögött van, már jóformán el is köttem a pénzt, amit az írásért kaptam. Úgy érzem magam, mint egy kivénhedt gebe, amely szüntelenül körbeforog a taposómalomban, vagy pedig az az öszvér, melyről a mese szól, hogy addig rohant az orra elé kötött szénaköteg után, amíg csak össze nem rogyott... Ezt akartam neked elmondani, noha tartok tőle, hogy kételkedsz majd benne, mert aki még sohasem látott hozzá komolyan az íráshoz, nem értheti meg, milyen nehéz munka ez. Véleményem szerint sokkal, de sokkal nehezebb, mint egy bérházat vezetni, árkot ásni, szántani, vagy bármilyen más munka, ami éppen eszembe jut. Annyira igénybe veszi az embert, annyira

megingatja munkakedvét, hogy olyan lesz, mint a mosogatórongy. Idegeim annyira kimerülnek, hogy éjszakánként — akármilyen fáradt is vagyok — se pihenni, se aludni nem tudok. Néha megdicsérnek munkámért, máskor meg ledorongolnak vagy kinevetnek érte. Sohasem tudhatom előre, mi lesz az eredménye sok fáradsalmas hónapnak, évnek, mert hiába a sok erőfeszítés, ha tévedek, s ilyenkor bizony semmi sem marad, se pénz, se tekintély, se öröm, se boldogság. Le kell mondani mindenről, ami más embernek osztályrészéül jut, ha valami értékeset akarsz alkotni, mert az alkotó ember élete a legmagányosabb élet a világon. Napokon, hónapokon át állhatatosan kell dolgoznia, olyan kitaratóan, következetesen, ahogy a vadászkutya kutatja, követi a nyomot, mert ha csupán rövid időre is otthagyja, szörnyű nehézségek árán talál csak ismét rá. Le kell mondania a társadalmi kapcsolatokról, kirándulásokról, baráti találkozókról, néha még egy-egy jóképű lányról is, remete életre kényszerül. Én is így, ennyire magányosan éltem. Ha érdekel, hogyan, olvasd el a következő elbeszélésemet, abban szót ejtek erről is. És mégis... mindannak ellenére, amit mondtam, százszor szívesebben csinálom ezt, amit csinálok, mint bármi mást a világon. Nem törődöm magánnyal, kétkedésekkel, tévedésekkel, letörésekkel! Hiszen, vallom, hogy a művész élete a legjobb, legmagasabbrendű élet, amit ember élhet, és a siker néhány rövid pillanata, az a néhány alkalom, amikor tudom, érzem, hogy olyasvalamit alkottam, ami arányban áll vágyaimmal — bőven fizet a csalódásokért és a magányért is.”

Búcsú Európától

A harmadik író, akinek leveleit mostanában adták ki: Thomas Mann. Leveleinek első kötetéből, amely S. Fischer kiadásában jelent meg, a *Monat* közöl néhányat — azokat, amelyeket Mann 1930 áprilisa és 1936 novembere között René Schickele elzászi íróhoz írt. A levelek két emigráns üzenetváltásai, amelyeket akkor írtak, amikor már úgy-ahogy beleilleszkedtek új helyzetükbe. Első, Luganóból írt levelében Mann arra kéri Schickelét, hogy béreljen ki egy házat, számára és családjá számára, ahol kényelmesebben élhet. A későbbi levelek egyre inkább az író munkájára (ez esetben a *József és testvérei* című regényre) vonatkoznak, de szó esik a napi eseményekről is, amelyekre Mann hol keményen, hol ragyogó érvekkel reagál. Egyik levelében (1934 áprilisában) ezt írja:

„Amint föltekintek spleennel teli munkámból, amelyben még csak József és Putifár első beszélgetéséig jutottam, magamban teljesen egyéni és könyörtelen leszámolást folytatok a német helyzettel. Lehet, hogy majd könyv formájában is megírom ezeket a gondolatokat, amelyek végleges szakítást jelentenek Németországgal mindaddig, amíg ez a rendszer tart, tehát valószínűleg az én életem végéig is. Vagy talán hisz abban, hogy a hitlerizmus összeomlik még a mi életünkben? Az elégedetlenség valóban nagy, az emberek már egészen nyíltan méltatlankodnak, a gazdasági helyzet — noha bizonyos iparágak fejlődnek — egyre rosszabb, a márka elértéktelenedése és a pótanyagok uralma előtt állunk, a külpolitikai balsikerek egymást követik stb. A német nép azonban erős, s mivel nem szereti a szabadságot, az új, kemény fegyelmet követelő rendszerben — a súlyos csalódások ellenére is —, még mindig jobb és igazibb életformát lát, még „boldogabb”, mint a köztársaság uralma idején. Az elködösítés, a félre-

vezetés és a butítás eszközei, amelyeket a rendszer igen szívesen vesz igénybe, sokban hozzájárulnak ehhez. Az intellektuális és az erkölcsi színvonal már régen olyan mélyre süllyedt, hogy szinte elképzelhetetlen, hogy ki lehetne alakítani egy olyan lendületet, amely műlhatatlanul szükséges egy lázadáshoz. Közben az emberek úgy érzik — zuhanásuk közben is —, hogy egy új világot jelentenek. Nekünk idegen ez a világ, és nem marad más hátra számunkra, mint a lemondás. Legalábbis én már régen — hogy úgy mondjam — történelmileg nézem önmagamot, mint egy másik, már halott, elmerült kulturális korszak maradványát. Eduard Korrodi, a *Neue Züricher Zeitung* munkatársa nem valami nagy kritikus, mégis meghatott, amikor a Józsefről írt beszámolójában a regényt „a német enciklopedista irodalom utolsó kőtetének” nevezte. Ferdinand Lion, akivel sok kellemes órán át beszélgetek, még ünnepélyesebb névvel illette ezt a könyvet. Elnevezte „*Les adieux de l'Europe*”-nak. Melankolikus, de tisztességes cím ez, nem is mondom le róla, és — ha máskor nem — a borulátás óráiban hiszem is, hogy mindaz, amit csinálunk, megérdemelné ezt az elnevezést.”

Mérföldkövek

John O'Hara, a *Szamarai találkozó* írója, *Assembly* cím alatt adta ki elbeszéléskötetét.

„Mindezek az elbeszélések — állapítja meg az író a könyv előszavában — 1960 nyarán keletkeztek... és a munkában eltöltött legboldogabb korszakaim mérföldkövei. Szinte élveztem benne, hogy miután tizenegy évig nem írtam elbeszélést, ismét hozzáfoghatok, még hozzá több sikerrel, mint bármikor.”

A *Saturday Review* megállapítja, hogy O'Hara naiv dicsekvése egyáltalán nem jelent túlzást: a 26 elbeszélés közül jónéhány valóban legjobb alkotásai közé tartozik, de nem fogadja el azt az állítást, hogy a siker alapja az író mesterségbeli ügyessége.

„Talán mindössze 12 ember van a világon — folytatja az előszóban O'Hara —, akik valóban értenek az elbeszélés technikájához.” Bírálója viszont leszögezi, hogy az utóbbi évtizedek folyamán az elbeszélők művészete olyan tökélyre emelkedett, amilyen elképzelhetetlen volt abban a korban, amikor O'Hara kialakította a maga stílusát. Kétségbevonja a bírálat O'Harának azt a feltevését is, hogy elbeszéléseinek a tárgyi alap adja meg varázsát. A bíráló más véleményen van. Megállapítja, hogy az olvasók azért szeretik O'Harát, mert mindig élénk érdeklődést tanúsít minden emberi, minden cselekedet és ok iránt. Az *Assembly* e tekintetben bizonyos újdonságot is tartalmaz. O'Hara legsikerültebb elbeszéléseinek tárgya az öregedés. A *The Trip* (Utazás) című elbeszélés olyan körülményeket ír le, amelyekben a halál valóssággá válik egy könnyelmű életet élő ember számára. A *Call me, call me!* (Hívj, hívj) egy öregedő színésznő portréját rajzolja meg. A *Mrs Stratton of Oak Knoll* (Stratton asszony, Oak Knollból) egyik főszereplője, egy korosodó festő, így beszél: „Mindig érdekelték a tévedések. Én magam is az vagyok.”

Valamennyi elbeszélés egyszerű, realizmusuknak egy olyan korszak ad különleges értéket, amelyben a szimbolika és a képzelőerő mindennél fontosabbak. O'Hara odaadó figyelme a tények iránt a trivialis fülé emeli írásait, mert még akkor is, ha csak az élet felszínét nézi, tekintete figyelmes, tapasztalt ember tekintete, s ez adja az üdeség báját elbeszéléseinek.

Anne Seghers új könyve

Anne Seghers új könyvet írt. Címe *Das Licht auf dem Galgen* (Fény az akasztófán). Befejező kötete annak a témakörnek, melyet az írónő 1948-ban a *Die Hochzeit von Haiti* (Haiti lakodalom) és a *Wiedereinführung der Sklaverei im Guadeloupe* (A rabszolgaság föltámasztása Guadeloupe-on) című munkáival kezdett. Mindhárom elbeszélés tárgya: a francia forradalom lefolyása és hatása Haitin, Guadeloupe-on és Jamaicán. Mindegyik elbeszélés egy-egy történelmi fontosságú, döntő eseményt ír le.

A *Haiti lakodalom* a forradalom előtt kezdődik, és a császári uralom helyreállításával fejeződik be, *A rabszolgaság föltámasztása Guadeloupe-on* a forradalom jakobinus korszakától Napóleontig tart, *A fény az akasztófán* a Direktórium idején játszódik le. Közös vonása mindhárom elbeszélésnek a mese fonala: a jakobinusok uralma után a közép-amerikai szigetek rabszolgái néhány francia forradalmár segítségével eltépik láncukat, az idő azonban túlhaladt fölöttük. Mialatt ők még mindig hisznek a szabadság, egyenlőség és testvériség elveiben, Franciaországban ismét a reakció lesz úrrá, és ők, a fölszabadult rabok, pusztulásra vannak ítélve.

A *Neues Deutsche Literatur* legutóbbi száma ír a három elbeszélésről, és megállapítja, hogy, akárcsak Anne Seghers egyéb alkotásainak, ezeknek az alapmotívuma is a látszólag magárahagyott forradalmár küszködése, s ezek az érzések — amint kapcsolatba kerülnek az írónő egyéni sorsával — különleges jelentőségre tesznek szert.

Az új elbeszélés történéseinek lényege az az elhatározás, amikor a Direktórium három kiküldötte — a Párizsban kapott utasítások ellenére — támogatja a jamaicai forradalmat. A mesének három kerete is van. Az eseményeket egy Antoine nevű polgár mondja el, de nem a maga, hanem Malbec matróz beszámolója alapján, aki viszont egy Gallondec nevű szolgától értesült az eseményekről. Az elbeszélés szerkezeti bonyolultságát fokozza az is, hogy a helyszín gyakran változik. A jamaicai eseményekről szóló első híreket Antoine az utcán tudja meg Malbectől, beszélgetésük később egy kocsmában folytatódik, a végső kibontakozás pedig Antoine lakásán folyik le. Anne Seghers közbeszövi az elbeszélő külalakjának, jellemének leírását, még a történések előzményeit is megadja, és rámutat a következményekre. Ezzel a mesteri meseszövevéssel — állapítja meg a bíráló — az írónő hiteles történelmi távlatot és epikus légkört teremtett, olyat, amit az egyébként bizarr mese föltétlenül meg is követel.

Egy író letér az igazi útról

Roger Peyrefitte új regényt adott ki. *Les fils de la lumière* (A fény fiai) a címe, erről ír Robert Kanters a *Figaro Littéraire*-ben, s ezt az alkalmat használja föl, hogy az egyáltalán nem hétköznapi író egész életművével foglalkozzék.

Peyrefitte húsz évvel ezelőtt adta ki *Les Amitiés particulières* (Különös barátságok) című első regényét, „az ifjonti romantika klasszikus alkotását”, ezután következett a *La mort d'une mère* (Egy anya halála) című önéletrajzi írása, amelyben „megterem-

tette képességeinek egyensúlyát". Ebben a korban változás állt be az író alkotó tevékenységében, a *Jeunes proies* (Ifjú áldozatok) című elbeszélése, noha önéletrajzi jellegű, nem érte el a közvetlenségnek, őszinteségnek korábbi szintjét. Ezután olyan könyvek következnek, amelyekben Peyrefitte teljesen elfordul önmagától. Ide tartoznak a *Les Ambassades* (Nagykövetségek), a *La Fin des Ambassades* (A nagykövetségek vége), *Les Clés de saint Pierre* (Szent Péter kulcsai), a *Chévaliers de Malte* (Máltai lovagok) és a *L'Éxilé de Capri* (A capri száműzött), amelyekben egymás után leplezi le a modern társadalom egy-egy körét, a diplomatákat, az egyházat, a nemességet, a homoszexuálisokat, s teszi ezt voltaire-i gunyoros ékesszólással, szilárd, adatszerű alapokra építve hőseinek alakját. Gyakran rájuk is lehet ismerni — többek között evvel robbantották ki a botrányt, és ezáltal váltak könyvkereskedői sikerre Peyrefitte könyvei. Ehhez a csoporthoz tartozik a *Les fils de la lumière* is. A francia, olasz és amerikai szabadkőművesekről szól, és sok adatot tartalmaz a titkos szervezet tevékenységéről, törekvéseiről, belső összetűzéseiről. Kétségtelen, hogy eléri, vagy túl is szárnyalja az író korábbi könyveinek kelendőségét.

Kanters véleménye szerint ez a könyv is azt bizonyítja, hogy az író letért az igaz útról. Nosztalgikus szavakkal így bizonyítja állítását: „A szabadkőművesek után majd más környezetbe vezetni kíváncsisága, az orvosok, a zsidók, vagy az írók közé, s akkor is pompás könyveket fog írni. De egy napon talán újra önmaga felé fordul, és elmondja nekünk, miért akarja egy író elhallgattatni szíve szavát azzal, hogy lármát csap maga körül. Ha ezt megírja, ez lesz Peyrefitte harmadik nagy regénye.”

Andrić elbeszélései németül

Ivo Andrić műveit eddig is számos nyelvre lefordították, most azonban, a Nobel-díj odaítélése óta újabb és újabb kiadásokban kerül az olvasóközönség elé széles e világon. Legutóbb a keletberlini Aufbau-Verlag kiadásában megjelent *Veletovói emberek* (Die Männer von Veletovo) jutott el hozzánk. Ez a kivitelezés szempontjából is pompás, több mint ötszáz oldalas könyv kítűnő válogatást nyújt — gondos fordításban — Andrić elbeszéléseiből, tartalmazza a kisregénynek is beillő *Anika éveit*, *A vezér elefántját*, azonkívül *Alija Dzerzelez útját*, a *Híd a Zepánt*, a *Mustafa Madžart*, a *Szomjúságot*, a *kígyót*, a *Kisvárosi szerelmet*, a *könyvet*, a *szomszédokat*, a *rzavai hegyeket*, a címadó *Veletovói emberek* — hogy csak néhány címet említsünk a bő válogatásból. Úgy adódott, hogy folyóiratunknak épp ebben a számában közöljük Muharem Pervić írását Andrić elbeszéléseiről, s itt most elegendő, ha hírt adunk arról, hogy a német olvasóközönségnek is alkalma nyílik megismerkedni a Pervić esszéjében említett elbeszélések zömével, közben szóvátesszük még, hogy milyen nagy hasznára vált volna ennek az értékes könyvnek egy bevezető tanulmány Andrićról hozzáértő szerző tollából, annál is inkább, mert habár Andrić művei világszerte meghódítják az olvasóközönséget, e méltán nagyra tartott írónkról alig tudhat meg valamit a külföldi olvasó, mert munkásságának kellő méltatásával egyelőre adós maradt a világ.